

Г. П. Пасемко,
к.е.н., доц.,
докторант ХарРІ НАДУ

ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОЮ РЕФОРМОЮ В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Виявлено систему суперечностей та закономірностей державного регулювання аграрної реформи в Україні. Досліджено специфіку позаринкових факторів (“м’якої складової”), що впливають на передумови і характер аграрної реформи в Україні та відповідно з цим і на державне регулювання аграрних реформ.

Ключові слова: аграрна реформа, позаринкові фактори, державне регулювання.

Сучасне державне регулювання будь-яких соціальних процесів є складним і досить суперечливим явищем, що особливо виявляє себе при здійсненні регулювання такого суспільно-економічного явища як аграрна реформа. Найбільш вразливим в Україні аспектом цього регулювання є недостатня обґрунтованість реформ з наукової точки зору. Існує навіть думка, що аграрна реформа в Україні здійснюється на підставі спроб та помилок, з втратою історичного часу і непомірно великими матеріальними та трудовими витратами [11, с. 18]. Не абсолютизуючи таку думку, в той же час важко заперечувати, що деякі аспекти науковості справді враховуються недостатньо. До таких аспектів слід віднести сукупність питань про необхідність врахування загального і особливого в здійсненні аграрних реформ в конкретних умовах України.

Зважаючи на міжпредметний характер питань державного регулювання аграрних реформ, наукова література стосовно нього має різноплановий характер. Це, перш за все, загальні питання регулювання аграрних реформ. Оскільки вирішення їх має спиратися як на світовий досвід, так і досвід окремих регіонів та країн, то слід визначити роботи: М. Вебера [3] – загальнометодологічні проблеми, М. Латиніна [6], Т. Лозинської [7], Н. Нижник [11] – державне регулювання аграрної сфери в умовах глобалізації,

В. Амбросова [1], П. Саблука [13], В. Юрчишина [14] – дослідження економічної природи суперечностей державного регулювання аграрної реформи в Україні, з виходом на питання загальних закономірностей такого регулювання. Зважаючи на необхідність подолання командного стилю управління аграрною сферою і аграрними відносинами, що є спільним для країн СНД, заслуговують на увагу дослідження здійснені в Росії – О. Ніконов [12], Казахстані – В. Григорук [4], Белорусії – В. Гусаков [5]. Особливе місце займають дослідження і оцінка державного регулювання аграрної реформи в Україні під кутом зору сучасного світового досвіду аграрного реформування – В. Меєрс, С. Дем'яненко, Т. Джонсон, С. Зоря [8], а також системні дослідження аграрної реформи яки синтезують державницько-управлінський і економічний підходи до них – О. Могільний [9], Н. Нижник [11]. Незважаючи на досить всебічні дослідження державного регулювання аграрної реформи, деякі його аспекти стосовно України поки що залишаються поза увагою науковців, це стосується позаринкових факторів впливу на економічний розвиток, в тому числі і на аграрні реформи, з цього питання маються лише окремі публікації ([2]). Недостатньо досліджена є система специфічних закономірностей державного регулювання аграрних відносин в Україні, як однієї із наукових основ подолання суб'єктивних аспектів в підході до аграрного реформування.

Метою статті є визначення системи суперечностей державного регулювання аграрної реформи в Україні на основі також системного підходу до специфічних закономірностей такого регулювання як наукової передумови вирішення цих суперечностей. Окремо ставиться питання про системоутворювальні ланки стосовно систем суперечностей і специфічних закономірностей як необхідної засади вироблення стратегії подальшого розвитку державного регулювання аграрної реформи. Метою статті є також дослідження специфіки поза ринкових факторів (“м'якої складової”), що впливають на передумови та характер аграрної реформи в Україні і на державне регулювання нею.

Досвід аграрної реформи в Україні виявив не тільки багатоаспектність і тривалість переходу від старої системи аграрних відносин до ринкових, непридатність абсолютного панування будь-якої економічної концепції, але й значну регулятивну обмеженість ринкових механізмів. Ці механізми, виходячи лише із співвідношення попиту і пропозиції, нездатні охопити весь простір суспільних відносин. Це впливає із сутності ринку, учасники якого завжди прагнуть отримати максимально можливий прибуток, залишаючи поза межами своїх прагнень інші цінності. У той же час наслідки їх дії справляють суттєвий, інколи негативний, вплив на суміжні сфери життєдіяльності суспільства. Зважаючи на це, поєднання ринкового саморегулювання і державного впливу є обов'язковою передумовою функціонування соціальної держави, якою в Конституції проголошена Україна. Симбіоз ринкового і державного регулювання породжує свої власні закономірності регулювання, що виявляють себе і стосовно державного регулювання аграрних реформ. Практичне здійснення аграрних реформ виявило як закономірність вимогу, що, з одного боку, держава береться за виконання лише тих функцій, які не здатна забезпечити дія ринкових механізмів, а з іншого – держава не може відмовитися від виконання цих функцій, така відмова означала би крах аграрних реформ. Ця закономірність є системоутворювальною ланкою всієї системи державного регулювання аграрних відносин.

Джерелом інших закономірностей виступають, по-перше, сутність сільського господарства, яке виробляє життєвонезамінні і першочергові засоби задоволення потреб, використовуючи при цьому землю як основний і специфічний засіб виробництва з усіма наслідками; по-друге, те, що сільськогосподарські товаровиробники є учасниками таких ринкових відносин, що мають специфіку – наявність чистої конкуренції серед виробників, нееластичність попиту на продовольчі товари, зменшення долі витрат домогосподарств на продукти харчування при зростанні їх сукупних доходів. Крім того, в реальній аграрній економіці неможливо проводити

експерименти, оскільки в них завжди мається фундаментальна загроза суспільству. Всі ці особливості, слід врахувати при державному регулюванні аграрних відносин в цілому і аграрної реформи особливо [9; 12].

Закономірною метою державного регулювання аграрної реформи є розв'язання, спираючись на державу і за її допомогою, базових проблем перехідного етапу реформаторського процесу. До таких проблем в Україні наукова думка відносить демонтаж будь-якого прояву централізовано-командної системи, сполучення державного регулювання і ринкових регуляторів, адаптація державної політики регулювання до дії економічних законів і закономірностей аграрної сфери. Особлива гострота цієї закономірності обумовлена тим, що в перехідній економіці, в межах якої відбувається аграрна реформа, неминуче виникає поєднання різних систем управління [11, с. 20–25; 14, с. 7–16].

Необхідність подолання протиріч, що пов'язані з реалізацією цієї мети, вимагають переосмислення характеру деяких аспектів державного регулювання аграрних відносин. Шляхом такого переосмислення в першу чергу є вияв специфічних, стосовно аграрних реформ, принципів регулятивної діяльності держави. До цих принципів, на наш погляд, можна віднести такі. По-перше, відмову в разі необхідності від успадкованих із попередніх епох підходів до аграрного реформування. Даний принцип впливає із визначення аграрної реформи як фундаментального перетворення, в першу чергу, відносин власності в аграрному секторі. При цьому мова йде не про ігнорування адіабатичних інваріант аграрного реформування, які завжди присутні в аграрній реформі, а про критичне ставлення до того специфічного, що було в державному регулюванні інших конкретних аграрних реформ. Другим принципом виступає зміна характеру спрямовуючого впливу держави на аграрну реформу в Україні, оскільки ця реформа у багатьох відносинах є унікальним явищем. Головним аспектом унікальності є забезпечення нею руху від колективного способу ведення аграрного виробництва до приватного. Третім принципом є обов'язкове

врахування в аграрній реформі реального спектру варіантів її реалізації, причому ці варіанти можуть взаємно доповнювати один одного на різних етапах аграрних реформ, що неминуче викликає потреби удосконалення механізму державного регулювання.

Своєрідним підсумковим принципом державного регулювання аграрних реформ можна вважати відмову від одномірності такого регулювання і перехід до багатомірності. Реалізація багатомірності передбачає здійснення одночасного управління як по вертикалі так і по горизонталі, перехід від схожості регулювання до різноманітності з урахуванням економічних умов і можливостей самого державного апарату на різних етапах реформи.

Ініційованих державою механізмів реалізації зазначених принципів є два – урядові та не урядові. Їх взаємодія і взаємодоповнення, а також передача певних повноважень від одного механізму до іншого є управлінською передумовою успіху та економічної ефективності державного регулювання аграрних реформ.

Фундаментальне значення для державного регулювання аграрних перетворень має об'єктивно неминучий подвійний результат регулювання – позитивний і негативний, тому таке регулювання повинне чітко визначити коли, як і де саме позитивний вплив регуляторних функцій переходить у свою протилежність. Слід визнати закономірний характер такого явища, яке виявило себе у більшості розвинених країн: регламентована державою сфера аграрних перетворень, особливо на завершальному їх етапі, коли стабілізується аграрно-господарська система, складає меншу частку, порівняно з ринковими регуляторами. Висхідною закономірністю ефективності державного регулювання аграрних реформ є оптимізація її короткострокових і довгострокових аспектів. Метою короткострокових є подолання кризових явищ, що неминуче виникають при переході до якісно нових господарсько-економічних відносин, мета довгострокових – забезпечення стійкого зростання виниклих нових форм господарювання,

оптимальне використання наявного потенціалу, ефективне включення в ринкову систему як обов'язковий, атрибутивний момент діяльності нових економічних утворень і участі їх в макроекономічних процесах [9].

Як свідчить досвід аграрних реформ на теренах СНД, найбільш складним є вирішення саме довгострокових проблем [4, с. 41; 5, с. 39–41]. Щоб аграрна реформа на цьому етапі досягла своєї мети, необхідно здійснити з боку держави цілий комплекс регулятивних впливів: створити ефективне і стабільне законодавство, що забезпечує умови доцільної і економічно ефективної реалізації прав, свобод і самостійності товаровиробників; виробити і зміцнити умови для розширення нагромадження і концентрації власності товаровиробників в різних її формах з гарантією з боку держави; забезпечити дію такої системи макроекономічних методів і засобів впливу, яка дозволяє сформувати сприятливе середовище розвитку аграрного виробництва; привести у взаємну відповідність систему регулювання аграрних відносин та аграрного виробництва з об'єктивно обумовленими вимогами товаровиробників; впливати на ринковий споживчий попит і збут якісної і конкурентоспроможної продукції вітчизняних аграрних виробників; задіяти систему державницьких стимулів і мотивів ефективних ланок аграрного виробництва і санкції стосовно безперспективного і неконкурентоспроможного.

Роль “нічного сторожа”, що відводилася державі на початку реформ, виявилася неспроможною не тільки теоретично, але й, в першу чергу, практично. Оптимізація державного управління та регулювання і ринкового саморегулювання аграрних виробників виявилася особливою управлінською закономірністю. Характер і ефективність такої оптимізації залежать від співвідношення основоположних складових забезпечення ефективного господарювання, реального стану виробничих відносин і продуктивних сил, мети та завдань аграрної політики, ключовою ланкою здійснення якої виступає аграрна реформа. При цьому слід наголосити, що визначення цілей та завдань не може бути продуктом суб'єктивних підходів до аграрної

політики. Їх характер і прогнозовані наслідки вирішальною мірою обумовлюються характером обраної моделі економічного розвитку всього суспільства і характером та можливостями державного управління, яке формується в межах нової економічної системи [6].

Усі реформи в Україні протягом останніх 500 років здійснювалися за наявності ефективної вертикалі державної влади та із застосуванням засобів, що забезпечували виконання законів і постанов особливо в управлінні земельними ресурсами. Крім того вони мали такий характер, коли одній формі власності відповідала одна найбільш ефективна форма ведення господарства. Ця історично виникла загальна особливість аграрних реформ в Україні при здійсненні державного регулювання аграрною реформою кінця ХХ – початку ХХІ ст. значною мірою виявилася викривленою. Так, у світовій науці усталеними стали концепції, які виходять з положення про найвищу, не лише економічну, але й соціальну, ефективність фермерського господарювання. Виходячи з цього при здійсненні реформи державою був проголошений курс на створення фермерських господарств, але реалізація цього курсу могла стати реальністю за умов розвиненої інфраструктури виробництва, налагодженого технічного сервісу, фінансування, збуту, не кажучи уже про значні капіталовкладення, яких не виявилось. Як наслідок кількість фермерських господарств у сільськогосподарському виробництві України і досі є незадовільною.

Державне регулювання аграрної реформи як управлінський процес має значні специфічні риси, які необхідно враховувати при розвитку державного регулювання аграрної реформи в Україні. По-перше, кризові явища в аграрному секторі розвиваються у взаємозв'язку з аналогічними процесами в інших секторах економіки. Це означає, що подолання цих явищ повинне спиратися не лише на галузеві заходи щодо реформування, а й на послідовне проведення принципів підприємницького реформування в суспільстві в цілому. По-друге, болісною і затяжною виявилася криза державного регулювання в аграрній сфері. Подолання цієї кризи та її наслідків є

вирішальним фактором ефективного державного регулювання аграрної реформи і завершення її у строгій відповідності з її природою . По-третє, членство в СОТ різко змінює зовнішні умови функціонування аграрного комплексу, які ведуть до недостатньої конкурентоспроможності сільського господарства України зменшують ефективність заходів держави щодо завершення аграрної реформи [10, с. 14].

Основні шляхи подальшого розвитку державного регулювання аграрної реформи в Україні з врахуванням не вирішених нею проблем і закономірностей її розвитку можна подати так: по-перше, завершення змін у регулятивній політиці держави стосовно аграрної сфери, встановлення та забезпечення прозорих правил без зовнішнього втручання в функціонування ринку, раціоналізація оподаткування, яке повинне вирішувати питання податкової підтримки малих та середніх підприємств. По-друге, становлення ринку сільськогосподарської землі, власники якої повинні мати повні права власності, а покупці однаковий доступ до всіх ринків та інформацію про них. По-третє, реформування підтримки сільського господарства шляхом створення і утримання належної інфраструктури, стабільних ринків та міцної економіки, але через стимулювання аграрного виробництва, а не прямої підтримки якихось його видів [8, с. 12-13]. Ці напрямки впливають не лише із існуючого стану аграрного виробництва України, але також із тих питань, які постали перед Україною при вступі до СОТ і необхідності адаптації до її вимог [7]. Практично державі як суб'єкту регулювання аграрної реформи доцільно діяти таким чином:

– оскільки аграрне реформування це довгий по часу процес, з чим повинне рахуватися його державне регулювання, то слід особливу увагу звернути на те, що аграрні відносини значною мірою є консервативними, а тому реформа ніколи не повинна здійснюватися силовими методами. При цьому керуватися тим, що реформи за своєю сутністю прагнуть до вдосконалення і підвищення ефективності господарських структур і механізмів, хоча і пов'язані з виникненням нових їх форм;

– у процесі здійснення реформ, а значить і їх державного регулювання, не переступати через неминучі стадії розвитку цих реформ, а також штучно адміністративними засобами не підштовхувати їх;

– аграрні реформи вимагають значних ресурсів і адекватних матеріально-технічних засобів, без цього вони не дадуть виробничого ефекту. При цьому держава не стільки сама повинна формувати відповідні ресурси, а в першу чергу сприяти всіма засобами створенню таких ресурсів господарюючими суб'єктами. Із цього випливає основоположний висновок, що зміни виробничих відносин в аграрному секторі, що є ключовою ланкою аграрного реформування, неможливі без відповідного розвитку продуктивних сил;

– домагатися високої ефективності господарсько-економічної діяльності виниклих в наслідок реформи підприємств шляхом створення сприятливих макроекономічних умов, особливо в сфері цін, кредиту і податкової політики;

– державі не слід виконувати господарські функції, оскільки її реформуюче призначення полягає у використанні державних регулюючих, (стратегічних і тактичних) механізмів, які забезпечують саморозвиток і ефективне функціонування нових форм господарювання на засадах використання можливостей ринкової економіки;

– враховуючи, що реформовані аграрні підприємства є ефективними лише за умов, коли товаровиробники виступають повними власниками засобів виробництва, включаючи землю, розвивати ті регулятивні функції держави, що пов'язані із захистом і підтримкою державницькими засобами такої власності.

Поряд з регулюванням аграрної реформи і перетворень, пов'язаних з нею, держава неминуче повинна здійснити необхідні заходи і з реформування самої регулятивної державної системи. Це випливає з того фундаментального положення, що система управління і регулювання повинна корелюватися з характером економічної системи і змінами, що

відбуваються в ній. При цьому непорушним повинен бути принцип, згідно з яким регулювання повинне здійснюватися у відповідності з діючим законодавством і шляхом застосування економічних методів і важелів. Це впливає з характеру аграрних реформ, як процесу переходу до ринкових відносин.

Однією із критичних думок стосовно вчення Маркса є те, що абсолютизувався економічний фактор при здійсненні суспільних перетворень. На жаль, елементи такої “хвороби” виявилися при здійсненні аграрної реформи в Україні. Проявилось це в ігноруванні позаекономічних факторів, які, не маючи економічної оболонки, все ж впливають на перебіг і кінцеві наслідки аграрного реформування. Світовою науковою спільнотою концепцію такого врахування розробив М. Вебер у відомій праці “Протестантська етика і дух капіталізму” [3]. Він довів, що розвиток підприємництва – це проблема не стільки матеріального і фінансового капіталу, скільки налаштованості людини на підприємницьку діяльність. Наприклад, протестантизм, який базується на ідеї, що праця і підприємництво є служінням Богу, набув форми “м’якої складової”, яка вплинула на процес виникнення і розвитку підприємництва. Розвиваючи підходи, обґрунтовані М. Вебером стосовно розвитку підприємництва, у вітчизняній науці в залежності від характеру “м’якої складової” здійснено ранжування ефективності підприємництва під її впливом [2, с. 39–41]. На жаль, при аграрному реформуванні в Україні, відбулося практичне ігнорування цього аспекту. Що виявило себе в ігноруванні особливостей менталітету українського суспільства і суб’єктів аграрного виробництва, всупереч тому що таке врахування, на наш погляд, є загальною закономірністю ефективних аграрних реформ. Наприклад, закон про гомстеди 1862 р. в США виявився ефективним тому, що окрім економічних аспектів він враховував менталітет народу, який сформувався головним чином із людей, які прибули в країну для того, щоб шляхом власних зусиль і за допомогою підприємництва здійснити свою мрію. Згідно із загально

вживаної точки зору, менталітет – це сукупність настанов, схильностей індивіда або певної спільноти діяти, мислити, почувати і сприймати світ притаманним їм чином. Тобто менталітет – це історично, культурно і економічно обумовлена домінантна категорія колективного мислення і сприйняття суспільного життя. Якщо з цієї точки зору поглянути на ставлення в Україні до аграрного виробництва і особливо землеробства, то тут можна виділити декілька особливостей. По-перше, це досить високий рівень відповідальності за використання землі і породжений ним відповідної землеробської культури. З самого моменту виникнення сільське господарство України стояло на такому ж рівні, а інколи і вищому, які в країнах Західної Європи. Елементи запустіння землі, які виявилися під час реформи, так би мовити, генетично суперечать менталітету українського селянина, і виникло це запустіння саме внаслідок ігнорування “м’якої складової”. Друга особливість пов’язана з духовним складом народу, однією із визначальних рис якого є повага до хліборобських навичок і традицій, що вплинуло на самосвідомість усього народу. Не випадково українців називають нацією хліборобів. При цьому ми не схильні відносити відзначене явище до якихось генетичних особливостей виключно українського етносу. Знайомство з літературними джерелами, документами, а також повсякденні спостереження свідчать про те, що всі, хто потрапляє в Україну, переймаються повагою до землеробської праці. Не тільки українці, а й представники різних народів, що здавен потрапили на українську землю, виявилися завзятими хліборобами і працівниками на землі. Причина цього, на наш погляд, двоїста: з одного боку, вона криється в давніх хліборобських традиціях народу, які не можуть не вплинути на тих, хто потрапляє в його лоно, а з іншого – це багатство самої землі, однієї з кращих на земній кулі. Така земля не може не притягати до себе людину із здоровим глуздом і нормальною працездатністю. Зазначені особливості менталітету українського народу мають виключне значення для держави в процесі здійснення і виявлення перспектив аграрного реформування.

Третьою особливістю українського менталітету стосовно аграрної сфери є прагнення за будь-яких умов створити власне господарство. Це прагнення у суспільній свідомості набуває реальності саме під час аграрних реформ і здатне значною мірою вплинути на них і навіть в чомусь коригувати. Так в 90-х рр. ХХ ст. частину земельного фонду, спочатку призначеного для організації фермерських господарств, поділили між власниками присадибних ділянок малими наділами, після чого індивідуальні наділи в більшості регіонів України збільшилися до 1,5 – 2,0 га. На основі цього посилюється розвиток парцелярного землеробства, яке вплинуло на формування ринкового сектора. По виробництву деяких видів продукції парцелярне землеробство стало пануючим джерелом задоволення ринкових потреб, що хоча і є в кризових умовах позитивним явищем, але державою при аграрному реформуванні спочатку не передбачалося.

Рушійною силою виникнення і подальшого розвитку державного регулювання аграрної реформи в Україні є певна система суперечностей, на вирішення яких і спрямоване це регулювання. Системоутворюючою ланкою цієї системи є суперечність між формами власності і формами ведення господарства в аграрному секторі. Ця суперечність є відбиттям боротьби того, що реформується і що народжується. Дана суперечність в свою чергу породжує суперечність між довгостроковими і короткостроковими аспектами розвитку аграрної реформи і регулятивних впливів держави на них, її ведучою стороною виступає довгостроковий аспект, оскільки він визначає виникнення і усталеність нових форм власності та господарювання, які передбачаються аграрною реформою. Ринковий характер аграрної реформи в Україні породжує суперечність, врахування якої має фундаментальне значення для державного регулювання аграрної реформи – суперечність державного регулювання та ринкового саморегулювання аграрних виробників. Зазначена суперечність за своєю природою не може бути остаточно подоланою, оскільки інтереси держави і приватних виробників завжди не співпадають повністю, більше того, ця суперечність є джерелом

необхідності державного регулювання аграрного реформування. Вирішення системи зазначених суперечностей може бути ефективним лише при використанні державою адекватної їм системи закономірностей, якими вона буде керуватися при регулюванні аграрної політики. При управлінському підході до державного регулювання аграрної реформи в Україні є вимога, яку можна розглядати як закономірність: щоб держава здійснювала лише ті функції, які не здатні забезпечити ринкові механізми і не відмовлялася від виконання цих функцій. Ця закономірність є системоутворюючою ланкою стосовно системної сукупності всіх інших закономірностей. До фундаментальних закономірностей системи слід віднести необхідність демонтажу і будь-якого прояву власності та господарювання, породжених попередньою системою аграрних відносин. Реалізація цієї закономірності можлива лише за умови здійснення іншої – необхідності оптимізації короткострокових (подолання кризових явищ) і довгострокових (ефективна діяльність нових економічних утворень) аспектів аграрної реформи.

Як специфічну, але фундаментальну закономірність державного регулювання аграрної реформи слід розглядати необхідність практичної кореляції з боку держави загальноекономічних змін у суспільстві й характеру та етапів здійснення аграрної реформи, оскільки аграрна реформа є надзвичайно важливою, але не єдиною ланкою процесу переходу суспільства до господарювання на засадах приватної власності.

Особливе значення для державного регулювання аграрної реформи в Україні має врахування так званої “м’якої складової” як фактора виникнення нових економічних форм. Це пояснюється особливостями менталітету народу України стосовно участі в сільськогосподарському виробництві – історично сформованим прагненням до господарського використання землі, повагою до хліборобських навичок і традицій і, нарешті, прагненням до будь-яких умов створити власне господарство. Врахування зазначених особливостей значною мірою здатне вплинути на ефективність аграрної реформи.

Список використаних джерел

1. *Амбросов В.* Трансформаційні процеси в аграрній сфері регіону / В. Амбросов // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 66–70.
2. *Антоненко Л.* “Мягкая” составляющая мировой экономики / Л. Антоненко // Мировая экономика и международные отношения. – 1997. – № 1. – С. 34–41.
3. *Вебер М.* Протестанская этика и дух капитализма / Макс Вебер // Избр. произв. – М. : Прогрес, 1990. – С. 61–272.
4. *Григорук В. В.* Тенденции и проблемы развития сельского хозяйства Казахстана / В. В. Григорук // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 38–41.
5. *Гусаков В. Г.* Уроки аграрных реформ и перспективы развития сельского хозяйства Беларуси / В. Г. Гусаков // Економіка АПК. – 2008. – № 8. – С. 37–42.
6. *Латинін М. А.* Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання : [моногр.] / М. А. Латинін. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. – 320 с.
7. *Лозинська Т. М.* Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації : [моногр.] / Т. М. Лозинська. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2007. – 272 с.
8. *Меєрс В.* Зміна фокуса аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед/ Віліам Меєрс, Сергій Дем’яненко, Томас Джонсон, Сергій Зоря // Зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2005. – 171 с.
9. *Могільний О. М.* Закономірності державного регулювання у сфері сільського господарства / О. М. Могільний // Актуальні проблеми державного управління : наук. зб. – Х. : ХарПІ УАДУ, 2001. – № 3 (11). – С. 202–211.
10. *Мороз О. О.* Історія аграрних реформ в Україні / О. О. Мороз // Вісн. ВПІ. – 2004. – № 4. – С. 9–11.
11. *Нижник Н. Р.* Деякі аспекти сучасної концепції державного управління в Україні / Н. Р. Нижник // Вісн. АНПУ. – 1996. – № 2. – С. 17–25.
12. *Никонов А. А.* Спираль многовековой драмы: аграрная наука и политика России (XVIII – XX в.в.) / Александр Александрович Никонов. – М. : Энциклопедия российских деревень, 1995. – 483 с.
13. *Саблук П. Т.* Становлення аграрної політики в Україні / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 3–7.
14. *Юрчишин В. В.* Розбудова системного державного управління сільським господарством / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 6–16.

Pasemko G. P. General and special of governmental control by agrarian reform in Ukraine - end XX – beginning XXI st.

Found out the system of contradictions and conformities to the law of government control of agrarian reform in Ukraine. Investigational specific of pozarinkovikh factors (“soft constituent”) which influence on pre-conditions and character of agrarian reform in Ukraine and accordingly with it and on government control of agrarian reforms.

Key words: agrarian reform, pozarinkovikh factors, government control.

Пасемко Г. П. Общее и особенное государственного регулирования аграрной реформой в Украине конца XX – начала XXI в.

Выявлено систему сопротивлений и закономерностей государственного регулирования аграрной реформы в Украине. Исследовано специфику внерыночных факторов (“мягкой составляющей”), которые влияют на предусловия и характер аграрной реформы в Украине и соответственно этому и на государственное регулирование аграрных реформ.

Ключеві слова: аграрная реформа, внерыночные факторы, государственное

регулирование.